

Wyrok z 13 września 2005 r., [K 38/04](#)
UMOWY W JĘZYKACH OBCYCH

Rodzaj postępowania: kontrola abstrakcyjna Inicjator: grupa posłów	Skład orzekający: 5 sędziów	Zdania odrębne: 0
---	---------------------------------------	-----------------------------

Przedmiot kontroli	Wzorce kontroli
Przesłanki dopuszczalności i skutki prawne sporządzenia umowy z udziałem konsumenta lub umowy z zakresu prawa pracy w języku innym niż polski [Ustawa z 7 października 1999 r. o języku polskim: art. 8 ust. 2 i 3 (w brzmieniu nadanym w 2004 r.)]	Zasada państwa prawnego Status języka polskiego jako języka urzędowego Zasada równości Ochrona konsumentów Obowiązek przestrzegania prawa RP [Konstytucja: art. 2, art. 27, art. 32, art. 76, art. 83]

Ustawa z 7 października 1999 r. o języku polskim (kilkakrotnie nowelizowana) określa m.in. zakres obowiązku stosowania języka polskiego w obrocie cywilnoprawnym. Według art. 8 ust. 1 w związku z art. 7 ust. 1 (w brzmieniu obowiązującym w chwili wydania wyroku TK) dokumenty, w tym umowy, w obrocie z udziałem konsumentów lub z zakresu prawa pracy sporządza się w języku polskim, jeżeli w chwili zawarcia umowy konsument albo pracownik ma miejsce zamieszkania w Polsce i umowa ma być tutaj wykonywana.

Zaskarżone w niniejszej sprawie – i uznane przez TK za niekonstytucyjne – przepisy art. 8 ust. 2 i 3 ustawy ustanawiają po części dopełnienie reguły wyrażonej w ust. 1, po części zaś wyjątki od tej reguły.

W art. 8 ust. 2 ustawodawca dopuścił sporządzenie dokumentu, w szczególności umowy, dodatkowo w wersjach obcojęzycznych, oprócz wersji w języku polskim. Ta ostatnia jest podstawą wykładni dokumentu, „jeżeli strony nie postanowiły inaczej”.

Z kolei art. 8 ust. 3 ustawy dopuszcza sporządzenie umowy lub innego dokumentu w języku obcym (bez konieczności istnienia wersji polskojęzycznej) „na wniosek osoby świadczącej pracę lub konsumenta” pod warunkiem posiadania innego niż polskie obywatelstwa państwa członkowskiego Unii Europejskiej i – jednocześnie – pod warunkiem uprzedniego pouczenia „o prawie do sporządzenia umowy w języku polskim”. W zakresie prawa pracy umowa lub inny dokument może być sporządzona w języku obcym „na wniosek osoby świadczącej pracę niebędącej obywatelem polskim” także w wypadku, gdy pracodawca „ma obywatelstwo państwa członkowskiego Unii Europejskiej lub ma siedzibę w tym państwie”.

Grupa posłów na Sejm zakwestionowała wskazane dwa przepisy ustawy. Wnioskodawcy zarzucili naruszenie wymagań poprawnej legislacji, wywodzonych z klauzuli państwa prawnego (art. 2

Konstytucji), a także naruszenie konstytucyjnego statusu języka polskiego jako języka urzędowego (art. 27) oraz zasad równości i ochrony konsumentów (art. 32 i 76). Jako wzorzec kontroli wskazali także (w sposób niezbyt zrozumiały) art. 83 Konstytucji, ustanawiający obowiązek „każdego” przestrzegania prawa RP.

ROZSTRZYGNIECIE

I

1. Przepisy art. 8 ust. 2 i 3 ustawy o języku polskim

- **nie są niezgodne** z art. 27 i art. 83 Konstytucji,
- są niezgodne z art. 2 Konstytucji przez to, że naruszają reguły prawidłowej legislacji,
- są niezgodne z art. 76 Konstytucji przez to, że nie zapewniają należytej ochrony konsumentów i osób świadczących pracę przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi.

2. Art. 8 ust. 2 ww. ustawy jest zgodny z art. 32 Konstytucji.

- 3. Art. 8 ust. 3 ww. ustawy jest niezgodny z art. 32 Konstytucji przez to, że różnicuje ochronę konsumenta ze względu na jego przynależność państwową.

II

Trybunał **odroczył utratę mocy obowiązującej** powyższych przepisów ustawy do dnia 30 czerwca 2006 r.

GŁÓWNE TEZY UZASADNIENIA

1. W zakresie użytego w art. 27 Konstytucji pojęcia „język urzędowy” nie mieści się język, jakim posługują się osoby fizyczne i prawne oraz jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej między sobą w niepublicznych stosunkach faktycznych i w stosunkach prywatnoprawnych, jeżeli nie dotyczą one wykonywania zadań publicznych tych podmiotów, wyznaczonych odpowiednimi przepisami prawa publicznego. Wskazany przepis Konstytucji nie ogranicza zatem, co do zasady, swobody podmiotów podlegających polskiemu prawu cywilnemu składania oświadczeń woli w innych językach niż polski.
2. Obowiązek posługiwania się językiem polskim może być jednak ustawowo rozciągnięty także na sfery nie objęte zakresem art. 27 Konstytucji. Uzasadnienie dla takiego ograniczenia autonomii stron, zwłaszcza w obrocie konsumenckim i w stosunkach pracy, mogą stanowić zasada bezpieczeństwa obrotu prawnego oraz postulaty ochrony słabszej strony umowy (por. tezy 4-8).
3. Jedną z centralnych wartości prawa prywatnego stanowi autonomia stron, której najbardziej wyrazistym przejawem jest zasada swobody umów. Nakaz szanowania autonomii woli w stosunkach prywatnoprawnych ma oparcie konstytucyjne z jednej strony w zasadzie wolności każdego człowieka (art. 31 ust. 1), a z drugiej w zasadach społecznej gospodarki rynkowej i wolności gospodarczej (art. 20 i 22). Jednym z elementów swobody umów jest możliwość wyboru przez strony umowy języka, w którym jest ona zawierana.
4. Ograniczenia swobody umów znajdują uzasadnienie konstytucyjne nie tylko w zasadzie proporcjonalności (art. 31 ust. 3), lecz także, gdy chodzi o sferę stosunków gospodarczych, w samym założeniu społecznej gospodarki rynkowej, które nakazuje sprawiedliwe

równoważenie pozycji uczestników obrotu gospodarczego. Nie można przy tym tracić z pola widzenia, że istnieją także takie formalne ograniczenia swobody umów, których celem nie jest ograniczenie autonomii woli stron zawierających umowę, lecz przeciwnie – przywrócenie osłabionej, ze względu na nierównorzędną *de facto* pozycję stron umowy, równowagi kontraktowej. Tego rodzaju rozwiązania są typowe dla regulacji obrotu prawnego z udziałem konsumentów, ze względu na słabszą pozycję konsumenta w porównaniu z profesjonalistą. Z kolei w sferze stosunków pracowniczych ograniczenia autonomii woli stron są, ze względu na tendencje ochronne prawa pracy, na tyle silne, że można wręcz zasadnie kwestionować obowiązywanie w tej sferze zasady swobody umów.

5. Niezbędność wprowadzenia powyższych standardów ochronnych znajduje wyraźne oparcie w art. 76 Konstytucji, gdy chodzi o konsumentów. Przepis ten nie wymienia wprawdzie bezpośrednio pracowników, ale nie powinno ulegać wątpliwości, że zawarta w nim aksjologia (ochrona zdrowia, prywatności i bezpieczeństwa oraz ochrona przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi) ma szersze odniesienie i musi być rozumiana jako obejmująca również te kategorie osób, wprost niewymienione w omawianym przepisie Konstytucji, które są narażone na podobne zagrożenia w związku z zajmowaną w ramach relacji umownej pozycją strony słabszej. Dotyczy to w szczególności pracowników, których ochrona w zakresie podstawowych praw pracowniczych związanych z bezpiecznymi warunkami pracy, gwarancjami minimalnego wynagrodzenia i zabezpieczenia na wypadek niezdolności do pracy ma także bezpośrednie oparcie w Konstytucji (art. 65-67).
6. Aczkolwiek art. 76 Konstytucji nie tworzy bezpośrednio praw podmiotowych i roszczeń po stronie obywatela, to jednak zobowiązuje on władze publiczne do podejmowania działań w celu ochrony życia, zdrowia, prywatności i bezpieczeństwa konsumentów oraz do ochrony przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi. Akty normatywne mające służyć ochronie konsumentów podlegają ocenie z punktu widzenia użycia przez ustawodawcę adekwatnego środka prowadzącego do zamierzonego celu ochronnego. Realizacja ochrony wskazanej w art. 76 Konstytucji nie może przy tym abstrahować od zasad i wymagań prawa europejskiego. Europejska koncepcja ochrony konsumenta opiera się na zwiększeniu wiedzy i zakresu dostępnych informacji, tak aby konsument mógł swobodnie i w zgodzie z własnym interesem zaspokajać swe uświadomione potrzeby. Założeniem nowoczesnej ochrony konsumenta jest więc zasada przejrzystości, jawności i rzeczywistej dostępności jasnej, pełnej i zrozumiałej informacji handlowej. Konstytucyjnym „zwornikiem” prawa konsumenta do bycia poinformowanym jest art. 54 ust. 1 Konstytucji.
7. Prawodawstwo Unii Europejskiej nie reguluje w sposób kompleksowy problematyki języka w stosunkach prywatnoprawnych. Występuje w nim natomiast wyraźna tendencja ochrony konsumenta, której przejawem jest m.in. nakaz posługiwania się w ramach obrotu językiem łatwo zrozumiałym dla nabywców towarów i usług.
8. Jak wynika z powyższych ustaleń (tezy 5-7), język komunikacji w obrocie konsumenckim oraz w stosunkach pracowniczych powinien być zrozumiały dla konsumenta i pracownika oraz być skutecznym narzędziem przekazania informacji o prawach i obowiązkach składających się na treść stosunków łączących strony. Odpowiedni, zrozumiały dla obu stron, język umowy jest więc podstawową przesłanką realizacji obowiązków informacyjnych ciążyących na stronie profesjonalnej na etapie nawiązywania stosunku prawnego, a następnie na etapie jego wykonywania.
9. Przepis art. 8 ust. 2 ustawy z dnia 7 października 1999 r. o języku polskim, dopuszczający posługiwanie się w ramach obrotu konsumenckiego i stosunków pracowniczych językiem niezrozumiałym dla konsumenta i pracownika, narusza gwarancje ochronne zawarte

w art. 76 Konstytucji. Nie jest natomiast przekonujący zarzut, że przepis ten jest niezgodny z art. 32 Konstytucji (zasada równości). Nie stanowi bowiem dyskryminacji sama możliwość zawierania umów w języku obcym i traktowania ich obcojęzycznej wersji jako podstawy wykładni. Nierówność stron ma w tym wypadku charakter faktyczny, a nie prawny. Właśnie faktyczny brak równorzędności powinien być wyrównywany bardziej ostrożnym podejściem ustawodawcy do czysto formalnej przesłanki odstąpienia od stosowania języka polskiego, jaką jest wola stron. Jest to jednak problem innej natury niż naruszenie zasady równego traktowania i wiąże się z deficytem instrumentów koniecznych do realizacji ochrony słabszej strony umowy stosownie do wymagań zawartych w art. 76 Konstytucji.

10. Trafny jest zarzut nierównego traktowania poszczególnych kategorii uczestników obrotu na gruncie art. 8 ust. 3 badanej ustawy. Określony w tym przepisie zakres dopuszczalności sporządzenia umowy w języku innym niż język polski jest ograniczony do podmiotów będących obywatelami państw członkowskich Unii Europejskiej. Tym samym jeśli chodzi o konsumentów niebędących obywatelami państw członkowskich UE, którzy jednak mają miejsce zamieszkania na terytorium RP, a umowa ma być tutaj wykonana (wykonywana), na gruncie tego przepisu nie ma możliwości sporządzenia umowy – przynajmniej w jej wersji językowej stanowiącej podstawę wykładni – w języku innym niż język polski. Jedynym przypadkiem, w którym możliwe jest żądanie przez niebędącego obywatelem innego państwa członkowskiego Unii Europejskiej pracownika (i tylko przez niego) sporządzenia umowy lub innego dokumentu w języku obcym, jest sytuacja, gdy pracodawca jest obywatelem państwa członkowskiego Unii lub ma siedzibę w tym państwie. Takie zawężenie podmiotowe możliwości zawarcia umowy w zrozumiałym dla siebie języku – uzależnione nie tylko od sytuacji słabszej strony umowy (pracownika, konsumenta), lecz ponadto od sytuacji drugiej strony umowy (pracodawcy) – nie ma żadnego uzasadnienia z punktu widzenia właściwych standardów ochrony konsumentów i pracowników na gruncie art. 76 Konstytucji, lecz przeciwnie, stanowi naruszenie wynikającego z tego przepisu nakazu ochrony słabszej strony umowy.
11. Ujęcie przez prawodawcę rozwiązań prawnych w sposób nieprecyzyjny, niejednoznaczny i powodujący istotne wątpliwości prawne oraz posługiwanie się pojęciami niezdefiniowanymi uchybiają wymaganiom poprawnej legislacji, wynikającym z konstytucyjnej zasady państwa prawnego (art. 2). Stwierdzenie na tej podstawie niezgodności przepisu prawnego z Konstytucją jest uzasadnione wówczas, gdy niejasność jest tak daleko posunięta, iż wynikających z niej rozbieżności nie da się usunąć za pomocą zwyczajnych środków mających na celu wyeliminowanie niejednorodności w stosowaniu prawa. Pozbawienie określonego przepisu mocy obowiązującej z powodu jego niejasności powinno być zatem traktowane jako środek ostateczny – gdy inne metody usunięcia skutków niejasności są niewystarczające.
12. Trafny jest zarzut naruszenia zasad poprawnej legislacji przez obydwa wskazane w sentencji przepisy ustawy. Regulacja zawarta w tych przepisach wywołuje zasadnicze i nieusuwalne trudności interpretacyjne zarówno gdy chodzi o ustalenie zakresu jej zastosowania, jak i znaczenia poszczególnych terminów (pojęć). Podobne trudności pojawiają się w związku z ustaleniem właściwych relacji tych przepisów do innych regulacji zawartych w przepisach prawa prywatnego międzynarodowego oraz w przepisach odnoszących się do obrotu konsumenckiego i obowiązków oznaczeń towarów w języku polskim.
13. Odroczenie, na podstawie art. 190 ust. 3 Konstytucji, utraty mocy obowiązującej przepisów uznanych niniejszym wyrokiem za niekonstytucyjne (zob. część II sentencji) uzasadnione jest tym, że natychmiastowa eliminacja tych przepisów, a więc usunięcie jakiegokol-

wiek możliwości wyboru języka umowy we wskazanych wyżej stosunkach prawnych uniemożliwiłoby stosowanie skutecznych instrumentów ochrony słabszej strony umowy (konsumenta i pracownika) w jeszcze większym stopniu niż na tle istniejącego stanu normatywnego. Wyznaczenie stosunkowo odległego terminu jest podyktowane szczególnymi okolicznościami obecnej sytuacji, związanej z wyborami do parlamentu. Można bowiem przewidywać, że ustawodawca będzie mógł podjąć prace nad zmianą ustawy o języku polskim nie wcześniej niż w końcu 2005 r.

14. Mimo odroczenia, o którym mowa wyżej, praktyka stosowania prawa do czasu odpowiedniej zmiany przepisów powinna w maksymalnym stopniu uwzględniać argumentację przedstawioną w uzasadnieniu wyroku Trybunału.

Przepisy Konstytucji

Art. 2. Rzeczpospolita Polska jest demokratycznym państwem prawnym, urzeczywistniającym zasady sprawiedliwości społecznej.

Art. 20. Społeczna gospodarka rynkowa oparta na wolności działalności gospodarczej, własności prywatnej oraz solidarności, dialogu i współpracy partnerów społecznych stanowi podstawę ustroju gospodarczego Rzeczypospolitej Polskiej.

Art. 22. Ograniczenie wolności działalności gospodarczej jest dopuszczalne tylko w drodze ustawy i tylko ze względu na ważny interes publiczny.

Art. 27. W Rzeczypospolitej Polskiej językiem urzędowym jest język polski. Przepis ten nie narusza praw mniejszości narodowych wynikających z ratyfikowanych umów międzynarodowych.

Art. 31. 1. Wolność człowieka podlega ochronie prawnej.

2. Każdy jest obowiązany szanować wolności i prawa innych. Nikogo nie wolno zmuszać do czynienia tego, czego prawo mu nie nakazuje.

3. Ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób. Ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw.

Art. 32. 1. Wszyscy są wobec prawa równi. Wszyscy mają prawo do równego traktowania przez władze publiczne.

2. Nikt nie może być dyskryminowany w życiu politycznym, społecznym lub gospodarczym z jakiegokolwiek przyczyny.

Art. 54. 1. Każdemu zapewnia się wolność wyrażania swoich poglądów oraz pozyskiwania i rozpowszechniania informacji.

Art. 65. 1. Każdemu zapewnia się wolność wyboru i wykonywania zawodu oraz wyboru miejsca pracy. Wyjątki określa ustawa.

2. Obowiązek pracy może być nałożony tylko przez ustawę.

3. Stałe zatrudnianie dzieci do lat 16 jest zakazane. Formy i charakter dopuszczalnego zatrudniania określa ustawa.

4. Minimalną wysokość wynagrodzenia za pracę lub sposób ustalania tej wysokości określa ustawa.

5. Władze publiczne prowadzą politykę zmierzającą do pełnego, produktywnego zatrudnienia poprzez realizowanie programów zwalczania bezrobocia, w tym organizowanie i wspieranie poradnictwa i szkolenia zawodowego oraz robót publicznych i prac interwencyjnych.

Art. 66. 1. Każdy ma prawo do bezpiecznych i higienicznych warunków pracy. Sposób realizacji tego prawa oraz obowiązki pracodawcy określa ustawa.

2. Pracownik ma prawo do określonych w ustawie dni wolnych od pracy i corocznych płatnych urlopów; maksymalne normy czasu pracy określa ustawa.

Art. 67. 1. Obywatel ma prawo do zabezpieczenia społecznego w razie niezdolności do pracy ze względu na chorobę lub inwalidztwo oraz po osiągnięciu wieku emerytalnego. Zakres i formy zabezpieczenia społecznego określa ustawa.

2. Obywatel pozostający bez pracy nie z własnej woli i nie mający innych środków utrzymania ma prawo do zabezpieczenia społecznego, którego zakres i formy określa ustawa.

Art. 76. Władze publiczne chronią konsumentów, użytkowników i najemców przed działaniami zagrażającymi ich zdrowiu, prywatności i bezpieczeństwu oraz przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi. Zakres tej ochrony określa ustawa.

Art. 83. Każdy ma obowiązek przestrzegania prawa Rzeczypospolitej Polskiej.

Art. 190. [...] 3. Orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego wchodzi w życie z dniem ogłoszenia, jednak Trybunał Konstytucyjny może określić inny termin utraty mocy obowiązującej aktu normatywnego. Termin ten nie może przekroczyć osiemnastu miesięcy, gdy chodzi o ustawę, a gdy chodzi o inny akt normatywny - dwunastu miesięcy. W przypadku orzeczeń, które wiążą się z nakładami finansowymi nie przewidzianymi w ustawie budżetowej, Trybunał Konstytucyjny określa termin utraty mocy obowiązującej aktu normatywnego po zapoznaniu się z opinią Rady Ministrów.